

Порівняльний аналіз та підсумкове узагальнення одержаних результатів внаслідок впровадження програми “Самопрезентація як засіб персоналізації особистості”

У статті здійснено зіставний аналіз ефективності впровадження розробленої у дослідженні експериментальної програми оптимізації здатності особистості до самопрезентації.

Ключові слова: самопрезентація, персоналізація особистості, впевненість, інтеракційна взаємодія, рефлексія, особистість.

В статье проведен сопоставительный анализ эффективности внедрения разработанной в исследовании экспериментальной программы оптимизации способности личности к самопрезентации.

Ключевые слова: самопрезентация, персонализация личности, уверенность, интеракционное взаимодействие, рефлексия, личность.

Загальна мета програми полягала у формуванні складових Я, якими забезпечується можливість успішної самопрезентації (здатність до рефлексії, усвідомлення власної унікальності, актуалізація творчого потенціалу, розуміння і прийняття інших), а також у оволодінні відповідними для цього засобами.

Програма складалася з 3 частин: пропедевтичної, що мала на меті усвідомлення досліджуваними змісту їх актуальних прагнень (17 тест-завдань), із серії вправ (19), спрямованих на формування у особистості впевненості у собі і здатності до успішної інтеграції у групову діяльність, а також серії вправ (20) на оволодіння досліджуваними ефективними засобами самопрезентації в різноманітних ситуаціях інтеракційної взаємодії.

Якісно-кількісна оцінка ефективності впровадження експериментальної програми здійснювалась шляхом порівняльного аналізу із даними досліджуваних контрольних груп за допомогою методичних прийомів, що використовувалися на етапі констатації.

Отже, головна інтенція змісту впроваджених психотехнічних вправ полягала в актуалізації і проблематизації особистістю власних потенцій шляхом формування у неї здатності до самопізнання й самореалізації, або здатності до саморефлексії. Зважаючи на доволі строкаті уявлення щодо обсягу поняття рефлексії дозволимо тут послатися на положення І.В. Міхеевої, яке і було використано у даній частині дослідження як пояснювальний принцип.

“...Під рефлексією, – констатує І.В. Міхеева, – мається на увазі не лише схильність розмірковувати над змістом власних почуттів, але й певна здатність до аналізу власного внутрішнього світу, що, у свою чергу, залежить від розвинутої здібності до інтроспекції і володіння певним категоріальним апаратом, який утворюється на основі найрізноманітніших джерел (зокрема, художньої літератури, філософії, кінематографа, музики і т.ін.); має значення й образ життя людини, який може або приваблювати його до саморефлексії, або не сприяти цьому. Якщо рефлексивні потреби вже утворилися, то вони будуть чинити вплив на розмірковування особистості про себе, на усвідомлення внутрішніх суперечностей і можливостей їх вирішення. До того ж зміни у свідомості, у переоцінці минулого відбуваються, в основному, у процесі дій людини і переживання їх результатів.

Істотним моментом розвитку суб’єктивної картини життєвого шляху особистості є той факт, що розширення дійсності для неї відбувається у напрямку не лише минулого, але й майбутнього.

Життєва перспектива, що при цьому формується, стає не лише продуктом “випереджального відображення”, але результатом ціннісних уподобань індивіда і має певний морально-психологічний зміст, який поглиблює саморефлексію особистості” [1, с. 56].

Підсумковий аналіз отриманих на завершальній стадії тренінгової частини дослідження результатів здійснювався нами шляхом послідовного представлення і інтерпретації кінцевого продукту, одержаного досліджуваними обох статей контрольної й експериментальної груп.

Нижче, у табл. 1, подаються результати, зафіксовані нами на завершальній стадії дослідження у контрольній групі чоловіків із особистісним типом самопрезентації.

Таблиця 1

Динаміка розподілу показників контрольної групи досліджуваних чоловічої статі із особистісним типом самопрезентації (n=75) на початковій (А) і завершальній (Б) стадії дослідження

Показники	А		Б		t	p
	x	δ	x	δ		
VAR01	5.53	1.8	5,62	1,94	0,33	–
VAR02	10.11	2.2	10,9	2,4	2,12	0,05
VAR03	7.67	1.98	8,02	2,04	1,25	–
VAR04	6.03	2.02	7,02	2,63	2,64	0,01
VAR05	9.07	2.54	10,0	2,67	2,40	0,05
VAR06	7.77	1.78	8,12	1,94	1,35	–
VAR07	5.73	2.95	6,01	2,87	0,64	–
VAR08	7.49	2.75	7,12	2,62	0,69	–
VAR09	6.08	1.92	6,37	1,83	0,99	–
VAR10	30.37	2.84	30,9	2,92	1,28	–
VAR11	48.48	8.06	41,4	7,27	5,63	0,001
VAR12	24.84	3.62	25,9	3,71	1,84	–
VAR13	7.41	1.68	8,62	1,74	4,45	0,001
VAR14	5.96	1.72	5,01	1,68	3,33	0,001
VAR15	2.59	0.92	2,29	1,16	1.81	–
VAR16	98.76	14.57	99,8	14,3	0,46	–
VAR17	29.12	6.22	29,9	6,33	0,78	–
VAR18	18.81	4.22	19,9	4,41	1,56	–
VAR19	29.53	5.32	30,1	5,36	0,57	–
VAR20	11.39	5.02	14,3	5,91	3,35	0,001
VAR21	22.65	8.01	20,7	8,42	1,41	–
VAR22	5.04	2.23	5,64	2,31	1.61	–
VAR23	5.24	2.08	5,31	2,11	0,29	–
VAR24	73.81	35.17	71,7	33,8	0,37	–
VAR25	45.51	12.94	49,9	11,6	2,19	0,05
VAR26	4.15	1.14	4,22	1,17	0,55	–
VAR27	4.61	1.75	5,16	1,89	1,74	–
VAR28	4.45	2.04	4,37	1,95	0,31	–
VAR29	3.12	1.21	3,07	1,19	0,53	–
VAR30	5.95	1.59	6,19	1,62	0,79	–
VAR31	4.2	1.04	4,31	1,12	0,58	–
VAR32	5.43	1.63	4,72	1,59	2,76	0,01

Отримані за прийомом t-критерію Стьюдента результати оцінки відмінностей виявили наявність 28,1% випадків змін, що відбулися у представників цього типу на постекспериментальному етапі. Йдеться, зокрема, про мінімальне підвищення показників самовпевненості (0,05), самоцінності (5) і потреби у саморозвитку (25), середнє – віддзеркаленого самоставлення (0,01) і емоційної лабільності (у напрямку зменшення) і максимальне за показниками тривожності (у напрямку зменшення), інтернальності в галузі досягнень (збільшення) і мотивації успіху (20).

На відміну від попереднього випадку, кількість змін у досліджуваних контрольної групи із пластичним типом виявилася мінімальною (9 проти 2-ох, або у 6,2%) у досліджуваних із пластичним типом) (див. табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка розподілу показників контрольної групи досліджуваних чоловічої статі із пластичним типом самопрезентації (n=26) на початковій (А) і завершальній (Б) стадії дослідження

Показники	А		Б		t	p
	x	δ	x	δ		
VAR01	6.96	1.68	7,04	1,72	0,21	–
VAR02	12.12	1.82	11,39	1,80	1,60	–
VAR03	8.88	1.51	8,92	1,54	0,24	–
VAR04	8.08	1.57	7,93	1,48	0,24	–
VAR05	10.46	1.84	10,94	1,87	1,00	–
VAR06	8.81	1.79	8,73	1,81	0,20	–
VAR07	7.81	1.88	8,02	1,76	0,41	–
VAR08	6.46	3.02	6,17	3,0	0,36	–
VAR09	6.81	1.41	7,01	1,37	0,53	–
VAR10	27.5	2.79	28,4	2,81	1,18	–
VAR11	48.73	10.03	48,3	10,1	0,14	–
VAR12	24.15	3.48	23,7	3,31	0,43	–
VAR13	7.31	1.87	7,56	1,9	0,39	–
VAR14	6.5	1.27	6,1	1,00	1,30	–
VAR15	1.96	0.92	2,16	1,08	0,75	–
VAR16	97.54	17.93	98,6	18,1	0,22	–
VAR17	28.27	6.25	29,3	6,17	0,64	–
VAR18	17.04	6.59	16,7	5,90	0,17	–
VAR19	29.46	6.33	29,7	6,30	0,17	–
VAR20	11.85	4.55	9,60	5,11	1,64	–

VAR21	22.88	8.06	17,6	7,51	2,41	0,05
VAR22	4.96	1.93	5,17	1,87	0,39	–
VAR23	5.12	1.8	5,33	1,9	0,39	–
VAR24	53.85	27.98	52,7	26,4	0,14	–
VAR25	43.69	11.38	47,6	10,9	1,29	–
VAR26	4.19	1.13	3,97	1,3	0,59	–
VAR27	3.35	1.52	3,60	1,53	0,72	–
VAR28	5.04	1.73	5,07	1,67	0,00	–
VAR29	3.27	1.19	3,37	1,21	0,31	–
VAR30	5.69	1.09	6,04	1,4	1,18	–
VAR31	4.15	1.05	4,24	1,30	0,31	–
VAR32	5.88	1.21	5,07	0,91	2,71	0,01

При цьому у одному випадку на мінімальному рівні (незначне збільшення мобільності), у другому, на дещо виразнішому, за показником емоційної лабільності (32) у напрямку зменшення останнього.

Ми схильні тлумачити отримані зміни стихійним впливом макро- і мікросоціальних чинників, які в цілому залишили попередню особистісну організацію носіїв вказаних вище типів у відносно незмінному статусі.

Майже тотожна картина була відтворена і в разі здійснення аналогічної процедури аналізу до результатів, отриманих досліджуваними жіночої групи із особистісним (табл. 3) і пластичним (табл. 4) типами самопрезентації.

Таблиця 3

Динаміка розподілу показників контрольної групи досліджуваних жіночої статі із особистісним типом самопрезентації (n=39) на початковій (А) і завершальній (Б) стадії дослідження

Показники	А		Б		t	p
	x	δ	x	δ		
VAR01	5.72	1.52	6,01	1,54	0,88	–
VAR02	7.13	2.48	8,06	2,59	1,62	–
VAR03	5.92	2.04	6,17	2,0	0,44	–
VAR04	4.28	1.56	5,12	1,61	2,56	0,05
VAR05	9.44	2.29	9,51	2,31	0,19	–
VAR06	8.15	1.98	8,32	2,11	0,44	–
VAR07	7.13	2.25	8,20	2,29	2,20	0,05
VAR08	8.05	2.32	7,26	1,94	1,67	–
VAR09	5.79	1.99	6,37	2,12	1,32	–
VAR10	31.28	2.49	32,7	2,54	2,70	0,01

VAR11	46.77	6.73	43,2	5,19	2,59	0,05
VAR12	25.64	3.19	26,9	4,02	1,60	–
VAR13	7.49	1.6	8,17	1,77	1,87	–
VAR14	6.44	1.43	7,30	1,52	2,73	0,01
VAR15	3.64	0.93	4,03	1,02	1,85	–
VAR16	100.36	14.78	99,7	13,9	0,18	–
VAR17	29.95	6.96	30,1	6,91	0,12	–
VAR18	19.69	3.83	20,7	3,92	1,26	–
VAR19	30.13	4.81	29,6	4,76	0,46	–
VAR20	11.44	4.96	13,6	4,04	2,17	0,05
VAR21	23.56	7.28	21,6	7,17	1,17	–
VAR22	4.92	2.14	5,23	2,21	0,61	–
VAR23	5.33	1.88	5,39	1,93	0,00	–
VAR24	92.46	22.28	88,4	21,3	0.81	–
VAR25	44.64	13.01	49,8	12,9	1,77	–
VAR26	4.28	1.12	3,12	0,87	5,05	0,001
VAR27	5.56	1.23	6,07	1,31	1,76	–
VAR28	4.44	2.21	5,17	1,98	1,50	–
VAR29	2.95	1.12	2,91	1,24	0,00	–
VAR30	5.9	1.35	6,30	1,51	1,25	–
VAR31	4.21	0.98	4,12	1,01	0,46	–
VAR32	6.51	1.71	5,12	1,62	3,74	0,001

Позитивні зміни відбулися у цій групі у 7 випадках (або у 21,8%), а саме: за показником віддзеркаленого самоствавлення (0,05), самоприхильності (0,05), самоповаги (0,01), тривожності (0,05), мотивації успіху (0,05), драгтивності (0,001) і емоційної лабільності (0,001).

Як і у групі чоловіків, досліджувані контрольної жіночої групи із пластичним типом самопрезентації, виявилися менш уразливими з боку неконтрольованих впливів широкого і вузького соціального оточення (див. табл. 4).

Таблиця 4

Динаміка розподілу показників контрольної групи досліджуваних жіночої статі із пластичним типом самопрезентації (n=37) на початковій (А) і завершальній (Б) стадії дослідження

Показники	А		Б		t	p
	x	δ	x	δ		
VAR01	6.43	2.12	6,51	2,17	0,20	–
VAR02	12.78	1.4	13,17	1,51	1,18	–

VAR03	8.86	1.7	8,92	1,75	0,25	–
VAR04	8.62	2.38	8,82	2,41	0,36	–
VAR05	10.16	1.99	10,9	2,03	1,76	–
VAR06	8.84	1.64	9,17	1,72	0,78	–
VAR07	7.59	1.86	8.20	1,91	1,62	–
VAR08	6.78	2.35	7,17	2,51	0,71	–
VAR09	6.41	1.79	6,58	1,84	0,24	–
VAR10	27.32	2.88	28,7	2,94	2,11	0,05
VAR11	50.38	8.9	48,3	9,3	0,94	–
VAR12	24.05	3.87	25,4	4,2	1,50	–
VAR13	7.38	1.77	7,41	1,84	0,24	–
VAR14	6.51	1.89	6,99	1,99	0,93	–
VAR15	1.51	0.9	2,02	1,1	2,14	0,05
VAR16	97.43	14.35	98,6	14,6	0,35	–
VAR17	28.3	5.19	29,6	6,0	1,00	–
VAR18	18	4.48	18,4	4,57	0,38	–
VAR19	29.11	5.9	29,7	6,0	0,43	–
VAR20	11.38	5.08	10,2	4,4	1,00	–
VAR21	21.59	8.61	18,3	8,8	1,58	–
VAR22	5.14	2.31	6,23	2,42	2,01	0,05
VAR23	5.22	2.31	5,31	2,36	0.18	–
VAR24	83.14	35.24	87,2	34,2	0,50	–
VAR25	45.7	13.56	49,3	14,3	1,11	–
VAR26	3.97	1.14	3,80	1,3	0,35	–
VAR27	3.54	1.66	3,21	1,5	0,83	–
VAR28	4.46	1.83	5,01	1,97	1,39	–
VAR29	3.32	1.27	3,32	1,33	0,00	–
VAR30	6.03	1.82	7,14	2,03	2,48	0,05
VAR31	5.19	1.1	6,37	1,52	3,92	0,001
VAR32	7.35	1.53	6,82	1,34	1,53	–

Переважна кількість (5 випадків, або 15,6%) значущих позитивних змін відбулася, зокрема, за показниками самоповаги (0,05), інтернальності у галузі міжособистісних стосунків (0,05), самоконтролю у спілкуванні (0,05), відкритості (0,05) і екстра-інтроверсії (31). Водночас, переважна більшість досліджуваних змінних не зазнала будь-яких змін, які за своїм змістом відтворювали картину, що була отримана на етапі констатувальної діагностики.

Навпаки, показники досліджуваних експериментальної групи (як чоловіки, так і жінки) досягли, у порівнянні із етапом констатації, суттєво вищого рівня як за конкретним змістом психологічних змінних, так і за їх кількісним складом, який, виявився вище у групі чоловіків, ніж у жінок.

Щодо останніх (див. табл. 5 і рис. 1), за умови збереження за низкою показників вихідного статусу, значна частина психологічних змінних зазнала істотних змін у напрямку їх позитивації.

Таблиця 5

Динаміка розподілу показників експериментальної групи досліджуваних чоловічої статі із експонованим типом самопрезентації (n=21) на початковій (А) і завершальній (Б) стадії дослідження

Показники	А		Б		t	P
	x	δ	x	δ		
VAR01	5.9	1.89	6.82	2,16	1,49	–
VAR02	11.1	1.37	12.7	1,84	3,30	0,01
VAR03	7.76	2	9.16	2,51	2,00	–
VAR04	6.05	2.77	7.17	2,92	1,27	–
VAR05	10.71	2.26	10.8	2,7	0,13	–
VAR06	8.48	0.81	10.4	1,17	6,73	0,001
VAR07	6.86	3.07	8.15	3,51	1,29	–
VAR08	7.1	2.86	6.34	2,33	1,01	–
VAR09	6.29	1.19	8.17	2,13	3,67	0,001
VAR10	27.86	2.52	30.7	3,01	3,40	0,01
VAR11	44.62	9.29	40.1	8,92	1,61	–
VAR12	23.67	4.08	25.4	5,12	1,27	–
VAR13	7.33	2.15	9.17	2,34	2,64	0,05
VAR14	6.48	1.44	8.11	1,62	3,66	0,001
VAR15	2	1.05	2.9	1,00	2,91	0,01
VAR16	97.81	15.26	98.7	15,4	0,19	–
VAR17	28.86	4.97	29.9	5,04	0,72	–
VAR18	16.86	5.11	18.6	5,41	1,11	–
VAR19	28.14	6.17	28.3	6,2	0,10	–
VAR20	11.81	5.23	13.7	5,10	1,19	–
VAR21	22.48	7.92	18.4	8,7	1,56	–
VAR22	5.38	2.31	6.3	2,54	1,24	–

VAR23	4.71	2.28	5.1	2,40	0,56	–
VAR24	47.33	10.36	51.0	11,6	1,10	–
VAR25	42.1	11.57	49.6	12,1	2,05	0,05
VAR26	4.33	1.28	3.12	1,02	3,52	0,01
VAR27	3.1	1.45	5.5	1,56	5,36	0,001
VAR28	5.9	1.73	7.3	1,9	2,51	0,05
VAR29	3.05	1.16	3.12	1,21	0.28	–
VAR30	6.48	1.66	8.17	1,82	3,23	0,01
VAR31	4.05	1.2	3.17	0,62	3,07	0,01
VAR32	5.9	2.02	4.3	1,21	3,14	0,01

Оволодіння змістом включених до програми психотехнік самодетермінації мало своїм наслідком досягнення досліджуваними експериментальної групи адекватного рівня впевненості у собі (2), самоцінності (6), самоповаги (10), інтернальності в галузі досягнень (13) і міжособистісних стосунків (15), а також потреби у саморозвитку (25), дратівливості (до рівня емоційної врівноваженості), товариськості (27), врівноваженості (28), відкритості (30), екстра-інтроверсії (у напрямку поглиблення настановлення на аналіз внутрішнього світу) і емоційної лабільності (32), тобто тих утворень, що складає суб'єкту складову здатності особистості до презентації свого іманентного Я.

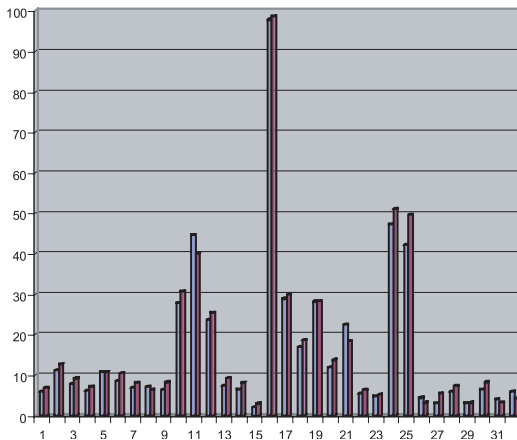

Рис. 1. Динаміка психологічних утворень групи чоловіків із експонованим типом самопрезентації до і по завершенні дослідження

1. Замкнутість-відвертість. 2. Самовпевненість. 3. Самокерівництво. 4. Віддзеркалене самоствавлення. 5. Самоцінність. 6. Самоприйняття. 7. Самоприхильність. 8. Внутрішня конфліктність. 9. Упевненість у собі. 10. Самоповага. 11. Тривожність. 12. Загальна інтернальність. 13. Інтернальність у галузі досягнень. 14. Інтернальність у галузі невдач. 15. Інтернальність у галузі міжособистісних стосунків. 16. Загальний показник СЖО. 17. Мета життя. 18. Локус Я. 19. Локус контролю життя. 20. Мотивація успіху і страх невдачі. 21. Ригідність. 22. Самоконтроль у спілкуванні. 23. Загальна самооцінка. 24. Експресивність. 25. Потреба у саморозвитку. 26. Дратівливість. 27. Товариськість. 28. Врівноваженість. 29. Сором'язливість. 30. Відкритість. 31. Екстра-інтроверсія. 32. Емоційна лабільність.

Значно чутливішими до розвивальних впливів виявилися досліджувані експериментальної групи жінок (див. табл. 6 і рис. 2). Позитивні зміни у цій групі зазнали переважна більшість психологічних змінних, зокрема, відвертість (0,01), упевненість у собі (0,05), самокерівництво (0,001), самоцінність (0,001), самоприйняття (0,001), самоприхильність (0,01), врівноваженість (0,05), самоповага (0,01), загальна інтернальність (0,01), у тому числі і в галузі досягнень (0,01), самоконтроль у спілкуванні (0,05), загальна самооцінка (0,01), потреба у саморозвитку (0,001), товариськість (0,001), відкритість (0,01), інтровертованість (0,001) і емоційна стійкість (0,001). На середньому рівні розвитку залишилися такі показники, як віддзеркалене самоствавлення, тривожність, а також показники сенсожиттєвих орієнтацій та сором'язливість.

Таблиця 6

Динаміка розподілу показників експериментальної групи досліджуваних жіночої статі із експонованим типом самопрезентації (n=33) на початковій (А) і завершальній (Б) стадії дослідження

Показники	А		Б		t	p
	x	δ	X	δ		
VAR01	7.61	1.77	9.19	2,12	3,18	0,01
VAR02	11.45	1.72	10.4	1,6	2,46	0,05

VAR03	8.15	1.87	10.7	2,11	5,40	0,001
VAR04	7.39	2.51	8.00	2,54	1,13	–
VAR05	10.85	1.79	12.7	2,8	3,33	0,01
VAR06	8.85	1.37	10.4	2,11	3,72	0,001
VAR07	7	1.77	8.51	2,12	3,18	0,01
VAR08	8.36	2.58	7.16	2,17	2,11	0,05
VAR09	6.61	1.39	7.70	1,62	3,06	0,01
VAR10	27.61	2.81	29.4	2,43	2,80	0.01
VAR11	57.48	10.03	54.1	9,21	1,39	–
VAR12	24	3.93	27.2	4,17	3,24	0,01
VAR13	7.18	2.07	8.61	1,88	3,20	0,01
VAR14	6.64	1.41	8.11	1,62	4,05	0,001
VAR15	1.82	0.88	2.17	0,61	1,72	–
VAR16	97.52	16.34	96.4	16,7	0,27	–
VAR17	28.48	5.75	29.1	5,61	0,50	–
VAR18	16.91	5.89	18.6	6,02	1,17	–
VAR19	28.7	6.04	28.4	6,12	0,20	–
VAR20	7.97	4.95	9.17	4,18	1,07	–
VAR21	24	7.62	18.3	6,84	3,21	0,01
VAR22	5.06	2.03	6.19	2,14	2,17	0,05
VAR23	4.67	2.06	6.15	2,17	2,97	0,01
VAR24	76.82	28.64	81.3	29,7	0,62	–
VAR25	43.7	11.45	48.1	10,4	1,63	–
VAR26	4.27	1.07	3.12	0,44	5,86	0,001
VAR27	3.21	1.52	5.16	1,61	4,97	0,001
VAR28	4.09	1.12	5.14	0,85	4,64	0,001
VAR29	3.18	1.21	3.21	1,19	0,35	–
VAR30	7.97	1.26	9.17	2,09	2,95	0,01
VAR31	4.15	1.09	3.18	0,72	4,70	0,001
VAR32	7.76	1.17	6.15	0,55	7,60	0,001

Отже, маємо констатувати, що за відсутністю спеціально організованих впливів, спрямованих на вирішення задачі оволодіння особистістю ефективними стратегіями і техніками (вербальними і невербальними) самопрезентації, утворений на етапі попереднього онтогенезу досвід її діяльності і зумовлені ним домінантні соціогенні настановлення на самореалізацію в ситуаціях прямих інтеракційних взаємин суттєво обмежують можливості особистості у зайнятті нею позиції усвідомленого й

відповідального ставлення до себе і власного процесу життєздійснення. Зазначений висновок спирається на фактичний матеріал, що вказує на незначущі відмінності, які мають місце на завершальному етапі дослідження у контрольних вибірках за показником їх належності до типу самопрезентації, і, навпаки, суттєве збільшення, в разі застосування розвивальних психотехнік, відсотка досліджуваних із продуктивним (особистісним) типом самопрезентації, за винятком незначної кількості досліджуваних чоловічої (19%) і жіночої (18,2%) груп, попередні настановлення яких щодо способу самопрезентації виявилися консервативними.

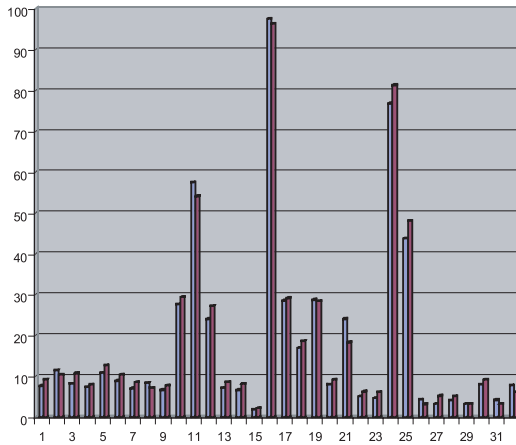

Рис. 2. Динаміка психологічних утворень групи жінок із експонованим типом самопрезентації на початку і наприкінці колекційного етапу дослідження.

1. Замкнутість-відвертість. 2. Самовпевненість. 3. Самокерівництво. 4. Віддзеркалене самоствавлення. 5. Самоцінність. 6. Самоприйняття. 7. Самоприхильність. 8. Внутрішня конфліктність. 9. Упевненість у собі. 10. Самоповага. 11. Тривожність. 12. Загальна інтернальність. 13. Інтернальність у галузі досягнень. 14. Інтернальність у галузі невдач. 15. Інтернальність у галузі міжособистісних стосунків. 16. Загальний показник СЖО. 17. Мета життя. 18. Локус Я. 19. Локус контролю життя. 20. Мотивація успіху і страх невдачі. 21. Ригідність. 22. Самоконтроль у спілкуванні. 23. Загальна самооцінка. 24. Експресивність. 25. Потреба у саморозвитку. 26. Дратівливість. 27. Това-

Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України
риськість. 28. Врівноваженість. 29. Сором'язливість. 30. Від-
критість. 31. Екстра-інтроверсія. 32. Емоційна лабільність.

Отже, статистичний аналіз (за критерієм Стьюдента) інтергрупових відмінностей показників, отриманих на постекспериментальній стадії контрольною (досліджувані із особистісним і пластичним типом самопрезентації) і експериментальною групою чоловіків і жінок дозволив встановити майже повну відсутність між ними значимих відмінностей за переважною кількістю досліджуваних змінних, що свідчить про досягнення досліджуваними обох вибірок експериментальної групи такого рівня розвитку психологічних утворень, який вказує на оволодіння ними такою стратегією самопрезентації, що дозволяє стверджувати про факт сформованості у переважної їх більшості усталеної потреби в саморозвитку, відтак і до усвідомлення ними необхідності у авторському способі вияву почуттів, думок і поведінки в широкому просторі ділових і міжперсональних взаємин.

Корелятом кількісних змін можуть слугувати підсумкові враження учасників тренінгу жіночої і чоловічої статі, які ми наводимо нижче у скороченому вигляді як ілюстрації.

Досліджуваний А.

Я маю подякувати всім тим, хто розробив даний тренінг, і тим, хто з нами працював, упродовж усієї програми.

Це дійсно новий, цікавий і корисний для мого майбутнього досвід. Завдяки цьому тренінгу я став більш впевнений у собі, вперше усвідомив поняття самоповага, під час програми зробив перші спроби відстояти свою власну думку до кінця. Я зрозумів, що моя власна позиція – це те, що виокремлює мене поміж інших людей, і те, що мене робить яскравою несхожою на інших особистістю.

Досліджуваний Р.

Я вперше взяв участь у подібній програмі, тому це було достатньо цікаво з двох причин: по-перше, я отримав новий досвід спілкування з іншими людьми, а по-друге, і це – головне, тренінг допоміг мені відкрити моє власне Я, стати більш впевненим у собі. Я думаю, що завдяки цій програмі надалі я зможу бути більш незалежним від думок інших і відстоювати власну позицію до кінця, те, що раніше мені вдавалося не завжди. Дякую тренерам.

Досліджуваний О.

Раніше я завжди хотів бути схожим на інших (звичайно, кращих), не виокремлюватися; під час тренінгу я зрозумів, що найголовніше – це моя власна, незалежна від інших думка, оскільки я – окрема, з власними почуттями індивідуальність. Тренінг допоміг мені усвідомити такі почуття, як власна гідність і впевненість, що я повинен довіряти собі й цінити своє внутрішнє “Я”. Завдяки роботі тренерів, їхній підтримці, я зміг відкрити нові, раніше невідомі для мене сторони свого “Я”. Мені здається, що за цей час я виріс не лише у власних очах, але й в очах інших.

Досліджуваний Є.

Завдяки тренінгу, я зміг переосмислити уявлення про свій образ. У мене підвищився рівень самооцінки, я став більш впевненим у собі, а головне, я став прислухатися перш за все до свого внутрішнього Я.

Раніше я був частиною студентської молоді, частиною своєї сім'ї, частиною своєї компанії, а тепер, я став більш яскравою особистістю, завдяки тому, що не лише маю свою власну думку і позицію, а й роблю спроби відстоювати їх, що в свою чергу поступово змінює ставлення оточуючих до мене.

Досліджувана О.

Раніше я була не дуже впевненою, і це постійно впливало на моє життя, оскільки мене легко можна було зломити навіть найменшою критикою на мою адресу, я починала погоджуватися з іншими і відмовлятися від своїх поглядів замість того, щоб об'єктивно розглядати будь-яку критику моєї поведінки, а не критику мене особисто. А тренінг допоміг мені переглянути своє ставлення до себе. Під час тренінгу я зрозуміла, що необхідно любити і цінити себе, виховувати почуття самоповаги. Я почала вчитися бути незалежною від думки інших, а це, я впевнена, допоможе мені отримувати набагато більше всього, що я хочу і хочу.

Досліджувана І.

Тренінг був дуже цікавою і корисною подією в моєму житті. Під час участі я зуміла переглянути свої цінності щодо власного “Я”. Багато чого відкрила нового в собі, і це нове допомогло мені зрозуміти, що Я – не всі, Я – це Я, зі своєю власною долею, яка буде залежати від мого власного ставлення до себе як людини і, як особистості. Я стала більш впевненою у собі. Навчилася правильно оцінювати негативні почуття і пози-

тивно сприймати себе, роблю спроби довіряти собі і йти до кінця, коли відстоюю власну позицію. Я також зрозуміла, що поважати інших по-справжньому я навчуся лише тоді, коли буду по-справжньому поважати себе.

Досліджувана Л.

Тренінг допоміг мені вибудувати новий тип відносин із самою собою і оточуючими людьми. Під час тренінгу я навчилася позитивно сприймати себе і навчилася довіряти собі. Я стала більш незалежною і впевненою у собі, оскільки усвідомила, що зовнішність – це не найголовніше, важливо те, що під нею. А мені здається, що в мене є, що продемонструвати.

Досліджувана Г.

Коли мені повідомили, що братиму участь у цій програмі, не можу сказати, що була щасливою з даного приводу. Але вже першого дня зрозуміла, що це – цікаво і може бути корисним для мене як особистості.

Цей тренінг допоміг мені розібратися у собі, що в свою чергу розбудило у мені такі позитивні якості мого характеру, як самоцінність і самоповага. Я зрозуміла, що найголовніше для мене, особливо, коли я маю рацію, це моя власна думка, на яку я, як будь-яка людина й особистість, маю право. Я стала більш впевненою і незалежною від поглядів інших, за що вдячна тренерам.

Критеріальним, з огляду доведення евристичності отриманих нами результатів, слугує динаміка розподілу у групі досліджуваних контрольної і експериментальної групи за таким ключовим показником, як потреба у саморозвитку (див. табл. 7 і 8).

Таблиця 7

Динаміка рівнів реалізації потреби у саморозвитку досліджуваних контрольної групи (n=177) до (А) і після завершення (Б) дослідження

Рівень реалізації	Тип самопрезентації	Чоловіки (n=101)				Жінки (n=76)			
		А		Б		А		Б	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Високий	Особистісний	52	51,5	49	48,5	39	51,3	34	44,7
	Пластичний	9	8,9	12	11,8	11	14,5	16	21,1
	Експонований	–	–	–	–	–	–	–	–
Середній	Особистісний	33	32,7	29	28,8	18	23,7	16	21,1
	Пластичний	7	6,9	11	10,9	8	10,5	10	13,1
	Експонований	–	–	–	–	–	–	–	–

Таблиця 8

Динаміка рівнів реалізації потреби у саморозвитку досліджуваних експериментальної групи (n=54) до (А) і після завершення (Б) дослідження

Рівень реалізації	Тип самопрезентації	Чоловіки (n=21)				Жінки (n=33)			
		А		Б		А		Б	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Високий	Особистісний	–	–	6	28,6	–	–	11	33,3
	Пластичний	–	–	3	14,3	–	–	5	15,1
	Експонований	–	–	–	–	–	–	–	–
Середній	Особистісний	–	–	5	23,8	–	–	7	21,2
	Пластичний	–	–	5	23,8	–	–	4	12,2
	Експонований	–	–	–	–	–	–	–	–
Низький	Особистісний	–	–	–	–	–	–	–	–
	Пластичний	–	–	–	–	–	–	–	–
	Експонований	21	100	2	9,5	33	100	6	18,2

Якщо у контрольній групі динаміка потреби у саморозвитку майже не зазнала будь-яких значущих змін на етапі постекспериментальної діагностики, то в експериментальній групі, навпаки, кількість досліджуваних, що досягли високого (42,9% у чоловіків і 48,4% у жінок) і середнього (47,6% у чоловіків і 33,4% у жінок) рівня досягла майже стовідсоткової межі.

Наслідком продуктивності запровадженої нами програми оптимізації здатності особистості до створення позитивного Я-образу є стабільність типологічного розподілу контрольної (див. табл. 9) і відчутні зміни у приналежності досліджуваних експериментальної групи до ефективних типів (відповідно і стратегій) самопрезентації образу Я (див. табл. 10).

Таблиця 9

Розподіл досліджуваних контрольної групи (n=177) за типом самопрезентації до (А) і по завершенні (Б) дослідження

Тип самопрезентації	Чоловіки (n=101)				Жінки (n=76)			
	А		Б		А		Б	
	абс.	%	Абс.	%	абс.	%	Абс.	%
Особистісний	75	65,8	71	70,3	39	34,2	42	55,3
Пластичний	26	41,3	30	29,7	37	58,7	34	44,7
Експонований	–	–	–	–	–	–	–	–

Таблиця 10

Розподіл досліджуваних експериментальної групи (n=54) за типом самопрезентації до (А) і по завершенні (Б) дослідження

Тип самопрезентації	Чоловіки (n=21)				Жінки (n=33)			
	А		Б		А		Б	
	абс.	%	Абс.	%	абс.	%	Абс.	%
Особистісний	–	–	9	42,8	–	–	18	54,5
Пластичний	–	–	8	38,2	–	–	9	27,3
Експонований	21	100	4	19,0	33	100	6	18,2

Отже, здійснений зіставний аналіз ефективності впровадження розробленої у нашому дослідженні експериментальної програми оптимізації здатності особистості до самопрезентації, дозволив отримати достатню аргументацію для констатації факту досягнення такого рівня розвитку останньої, який цілком узгоджується із уявленням про особистість як суб'єкт власної активності.

Список використаних джерел

1. Михеева И. Н. Амбивалентность личности: морально-психологический аспект. – М.: Наука, 1991. – 128 с.

The article presents a contrastive analysis of effectiveness of introduction of the experimental program of optimization of personal ability for self-presentation which is in the investigation made.

Key words: self-presentation, personalization of an individual, confidence, interaction, reflexion, personality.

Отримано: 24.02.2009

УДК 159.9:37.015.3.

І.В. Коваль

Організація спільної діяльності студентів у процесі вивчення іноземної мови: психологічний аспект

Активні, інтенсивні методи навчання іноземної мови сприяють розвитку внутрішньої мотивації вивчення іноземної мови. Система навчальних впливів доводить ефективність такого навчання, яке передбачає специфічне компонування навчального змісту, зміну форм проведення занять, застосування тренінгових прийомів.